

№ 11 (556)
Сакавік 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Маладыя краязнаўцы:
гурток пры музеі
ў Слоніме –** стар. 3

☞ **Наша гісторыя: манах
з Беларусі ў Егіпце –** стар. 4

☞ **Царкоўнае краязнаўства:
святары-пакутнікі Хільтовы –** стар. 5

22 сакавіка – Сусветны дзень водных рэсурсаў

На фота Алеся САЧАНКІ:
веснавое разводдзе на Нёмане

Мацярык Беларусь

Кліча нас бераг далёкі...

24 лютага ў г. Канбера адбылося афіцыйнае адкрыццё пасольства Рэспублікі Беларусь у Аўстралійскім Саюзе. На цырымоніі прысутнічалі намеснік Міністра замежных спраў Беларусі Валянцін Рыбакоў, намеснік Міністра замежных спраў Аўстраліі Рык Уэлс, а таксама прадстаўнікі аўстралійскіх дзяржаўных устаноў і дыпламатычнага корпусу.

Варта адзначыць, што Аўстралія стала трэцяй краінай, з якой калісьці новаствораная Рэспубліка Беларусь наладзіла дыпламатычныя стасункі, гэта адбылося ў студзені 1992 года. А нашыя суайчыннікі на далёкім кантыненте сяліліся тут настала і яшчэ раней. Паводле дадзеных за 2009 год беларусаў там налічвалі ад 5 400 чалавек (паводле адных падлікаў) аж да 20 000. Нездарма ў 1990-я гады рок-гурт «Мроя» ў сваёй «Аўстралійскай польцы» прапаноўваў ехаць у Аўстралію, маўляў, «гэта будзе правільна», бо «там беларусаў вельмі багата, хоць у гасцях ты гадамі сядзі». Застаецца спадзявацца, што «паўднёвая зямля» (як перакладаецца назва кантынента з лаціны) стане яшчэ бліжэйшай.

Паводле інфармацыі
Міністэрства замежных спраў Беларусі

На тым тыдні...

✓ **11 сакавіка** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску адкрыўся **вучэбны праект Руслана Найдзена «Белае Чорнае. Black White»**. У экспазіцыі прадстаўленыя працы студэнтаў спецыяльнасці «Графічны дызайн» Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў 2008 – 2013 гг.

Выстаўка прысвечаная 100-годдзю УНОВІСа – легендарнай школы «Утвердителей Нового Искусства», створанай у 1919 г. у Віцебску Казімірам Малевічам. «2019 год яшчэ не заўтра, але мастакі ўжо рыхтуюцца адзначыць гэтую рэвалюцыйную і эпохальную ў гісторыі сусветнага мастацтва дату», – кажа мастацтвазнаўца Таццяна Бембель.

✓ **12 сакавіка** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адкрылася **выстаўка «На старасвецкі лад»** (мужчынскія аксесуары канца XVIII – пачатку XX стст.) са збораў Тракайскага гістарычнага музея. Выстаўка зладжаная пры падтрымцы Пасольства Літоўскай Рэспублікі ў Беларусі.

Шарм эпохі дэндзі захоўваюць каля трохсот аўтэнтычных экспанатаў, прадстаўленых на выстаўцы. Гэты сацыяльна-культурны феномен узнік як рэакцыя на празмерную і недарэчную раскошу арыстакратычнай моды, а таксама як вынік павелічэння ролі заможных буржуа ў жыцці грамадства. Радзімай новага стылю адзення і жыцця стала Англія.

Дапаўняюць экспазіцыю асабістыя рэчы Янкі Купалы, які заўсёды вылучаўся элегантнасцю і стылем. Народны паэт, акадэмік, дэпутат – ён быў адной з першых медыйных асобаў Беларусі свайго часу, узорам для сучаснікаў не толькі ў думках і ўчынках, але і ў знешнім выглядзе.

Выстаўка працуе па 15 красавіка.

✓ **13 сакавіка** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася **прэзентацыя**

твораў пісьменніка Васіля Якавенкі. Яго новая кніга «Надлом. Кручина вековая» (выдавецтва «Нестор-История», Санкт-Петербург, у арыгінале на беларускай мове – «Пакутны век») – маштабны літаратурны твор, у якім створаная цэласная карціна жыцця народа на працягу XX ст. з рэтраспектыўным заглябленнем у даўніну. У творы праз рэальныя падзеі і факты, праз вобразы і характары герояў – як правіла, гістарычных асобаў – раскрываецца сацыякультурная супольнасць беларускага народа, які неаднойчы знаваў жорсткія гістарычныя выпрабаванні, але выстаяў і сёння прэзентуе ў свеце свой менталітэт і культуру.

Трылогія «Пакутны век» папярэднічаў раман «Надлом» (2003), прыязна і гарача ўспрыняты пісьменнікам Васілём Быкавым і многімі чытачамі. Эпічны твор «Пакутны век» упершыню выйшаў у Мінску ў 2006 г., быў перавыдадзены ў 2009 г.

✓ **14 сакавіка** ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту ладзілі **«Гуканне вясны»** – адно з самых лірычных і прыгожых святаў народнага календара. Нашыя продкі пачаткам года лічылі вясну, час сапраўднага абуджэння прыроды. З першымі паведамі цяпла беларусы пачыналі клікаць птушак спевамі-вяснянкамі, прасілі вясну прыйсці на зямлю і прынесці з сабой «цёплую дзянечку, частыя дажджочки».

Адметнай рысай сёлетняга свята стала знаёмства з гукальнай абраднасцю Любанскага раёна. Пад час традыцыйнага абыходу двароў госці свята прадэманстравалі абрад «Жавароначкі» з в. Юшкавічы, а каля вогнішча – «Сыр на бярозу» з в. Рачэнь. Наведнікі музея паводзілі карагоды вакол вогнішча, убачылі выступленні музычных і фальклорных калектываў Мінска і Мінскай вобласці, паўдзельнічалі ў традыцыйных народных гульнях і забавах.

Да юбілею падзвіжніка

У Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка «Францішак Багушэвіч. Адвакацкая і пісьменніцкая дзейнасць». Экспазіцыя прымеркаваная да 175-годдзя з дня нараджэння грамадскага дзеяча, паэта, празаіка, публіцыста Францішка Бенядзікта Багушэвіча (1840 – 1900), тут змешчаныя матэрыялы, што распаўсюджваюць пра жыццёвы і творчы шлях вядомай асобы.

Ф. Багушэвіч скончыў Віленскую гімназію, Нежынскі юрыдычны ліцэй. Працаваў судовым следчым у гарадах Расіі і Украіны. У 1884 г. пераехаў у Вільню, дзе быў адвакатам пры акруговым судзе. Браўся за самыя складаныя і цяжкія справы. Захаваліся звесткі аб яго дэбратычнай адвакацкай дзейнасці, калі Ф. Багушэвіч абараняў сялянцаў у судзе бясплата.

У 1891 г. Ф. Багушэвіч пад псеўданімам Мацей Бурачок выдаў першы зборнік паэзіі «Дудка беларуская» (Кракаў). Пры жыцці аўтара ўбачылі свет апавяданне «Тралялёначка» (Кракаў, 1892) і вершаваны зборнік «Смык беларускі» (Познань, 1894). Творы друкаваліся пад псеўданімамі Сымон Рэўка з-пад Барысава, Demos, Ten, Tamten і інш. Творчая спадчына Ф. Багушэвіча яркай старонкай увайшла ў класіку беларускай літаратуры.

Сярод прадстаўленых на выстаўцы экспанатаў ёсць прыжыццёвае выданне Ф. Багушэвіча «Дудка беларуская» (Кракаў, 1896), перавыданні твораў пісьменніка ў XX ст. Пра-

цы С. Александровіча, Г. Кісялёва, А. Мальдзіса, У. Содала, К. Цвірка ды іншых вядомых літаратуразнаўцаў і даследчыкаў даюць магчымасць больш поўна зразумець адметнасць Ф. Багушэвіча як асобы і творцы для свайго часу і асэнсаваць значэнне яго спадчыны для наступных пакаленняў.

Выстаўка працуе да 20 красавіка.

Святлана ПАЎЛАВІЦКАЯ,
супрацоўнік аддзела старадрукаў і рэдкіх выданняў

Галоўнаму рэдактару
«Краязнаўчай газеты»
У.А. Гілепу

Кіраўніцтва Мясцовага дэбратычнага фонду «Спадчына Міхала Клеафаса Агінскага» г. Маладзечна просіць надрукаваць на старонках Вашай газеты справаздачу аб выкарыстанні маёмасці Фонду за перыяд з 01 студзеня па 31 снежня 2014 г.

Дырэктар фонду А. Ч. Ляшковіч

Справаздача аб выкарыстанні маёмасці Мясцовага дэбратычнага фонду «Спадчына Міхала Клеафаса Агінскага» за 2014 год

Фонд зарэгістраваны Галоўным упраўленнем юстыцыі Мінскага абласнога выканаўчага камітэта 27 сакавіка 2012 г. Заснавальнікі:

– УА «Маладзечанскі дэбратычны музычны каледж імя М.К. Агінскага»;

– Дырэктар ПУП «Электроніка і дыягностыка», першы віцэ-старшыня ГА «Мінскі сталічны саюз прадпрыемстваў і працадаўцаў» В.Л. Сівуха.

Юрыдычны адрас: 222310, Рэспубліка Беларусь, г. Маладзечна, вул. В. Гасцінец, 52 – 315.

Паштовы адрас: 222310, Рэспубліка Беларусь, г. Маладзечна, вул. В. Гасцінец, 52 – 315.

Рэшта грашовых сродкаў на 01.01.2014 г. – 26 538 624 рублі, у тым ліку:

– на асноўным рахунку – 26 538 624 рублі.

Паступіла грашовых сродкаў 684 рублі, у тым ліку:

– % банка 684 рублі.

Расходы грашовых сродкаў 25 477 500 рублёў, у тым ліку:

– за абслугоўванне ААТ «Белінвестбанк» – 110 000 рублёў;
– за аказанне паслуг па рэдакцыйна-выдавецкай падрыхтоўцы і паліграфічным выкананні партытуры оперы «Міхал Клеафас Агінскі. Невядомы партрэт» – АДА «Выдавецтва «Чатыры чвэрці» – 20 000 000 рублёў;
– за аказанне паслуг па выкананні пісьмовай тэматычнай бібліяграфічнай даведкі ДУ «Нацыянальная бібліятэка Беларусі» – 367 500 рублёў;
– за выраб буклета «Вяртанне» індывідуальнаму прадпрыемству П.Ю. Цыбіну – 5 000 000 рублёў.

Рэшткі грашовых сродкаў на 01.01.2015 года – 1 061 808 рублёў.

Справаздача разгледжаная Апякунскім саветам фонду, зацверджаная Праўленнем фонду 20 лютага 2015 г.

Дырэктар Мясцовага дэбратычнага фонду
«Спадчына Міхала Клеафаса Агінскага»
А. Ч. Ляшковіч

Напярэдадні заканчэння выстаўкі

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі працуе выстаўка «Тадэвуш Re:turn». Яна размясцілася ў дзвюх залах: у галерэях «Лабірынт» і «Атрыум» (пад час мантажу экспазіцыі атрымала назву «Барбакан» за сваё падабенства з тыпам абарончага збудавання).

Экспазіцыя падзеленая на дзве часткі. У «Лабірынце» змясціліся творы, прысвечаныя яркім старонкам з жыцця Т. Рэйтана, гісторыі роду, а таксама найбольш вядомым прадстаўнікам і сваякам Рэйтанаў: С. Манюшкі і Я. Наркевічу-Ёдку. Асобна былі прадстаўлены графічныя і жывапісныя творы Н. Орды, В. Маркаўца, Р. Сітніцы, А. і П. Шарыпаў, У. Басалыгі, З. і Н. Шапавалавых, С. Бадак, А. Лабкоўскага, М. Кулавы, Р. Батальёнка. Іх творы, прысвечаныя рыцарам і помнікам старасветчыны, краявідам і памятным мясцінам нашай Бацькаўшчыны, як нельга лепей падыходзілі па духу графічным творам Алеся Родзіна з серыі «Род Рэйтанаў. Асобы. Падзеі» (гістарычны кансультант – аўтар гэтых радкоў). Варта адзначыць, што некаторыя з працаў былі створаныя ў Грушаўцы Ляхавіцкага раёна пад час мінулых плэнэраў.

Экспазіцыя «Атрыума» прадстаўляе падзеі надзвычайнага сейма Рэспублікі Абодвух народаў – ВКЛ і Польшчы, які пачаўся 19 красавіка 1773 г. На палотнах А. Родзіна знайшлося месца ўсім галоўным дзейным асобам: як сапраўдным героям Т. Рэйтану, С. Корсаку, С. Багушэвічу-Мінькоўскаму, так і іх апанентам – А. Паніньскаму і яго пры-

хільнікам. Тыя першыя дні сейма былі адноўленыя мастакамі на падставе дыярыўшаў, якія вялі некаторыя з прысутных на сейме ўраднікаў. Таму, калі аднаць ад іх трошкі творчага пошуку, то працы могуць лічыцца «жывымі

Праца А. Родзіна

ілюстрацыямі і дакументальнымі сведчаннямі эпохі».

Тут жа змешчаныя фотаздымкі А. Ясінскай і К. Булас, зробленыя ў Грушаўцы пад час здымак дакументальнага фільма «Аліна Рэйтан. Апошняя з роду» (рэжысёр А. Ясінская).

Асобным блокам былі размешчаныя рэпрадукцыі выяваў Т. Рэйтана, створаныя мастакамі XIX і XX стст. Ф. Смуглівічам, У. Барвіцкім і інш. Знайшлося тут месца і самаму знакамітаму твору Яна Матэйкі – «Рэйтан на сейме 1773 года».

Намаганнямі супрацоўнікаў бібліятэкі і Арт-суполкі быў зроблены і літаратурны блок выстаўкі. Гледачам былі прадэманстраваныя ледзь не ўсе творы, прама ці ўскосна датычныя асобы Т. Рэйтана. Старыя кнігі Станіслава Рэйтана і Ганны Герычовай (пляменнікаў Тадэвуша), Г. Жавускага, А. Міцкевіча, Я. Шуйскага, Л. Вегнера, В. Канчынскай і творы-артыкулы нашых сучаснікаў У. Емельянчыка, А. Марцыновіча, М. Турыянскага, С. Чарановіча і інш. Тут жа былі прадстаўленыя і вынікі дзейнасці Арт-суполкі – артыкулы, календары ды інш.

Літаратурныя творы, сабраныя намі за тры гады пошуку, з'яўляюцца каменем «першапачатковага фонду»

С. Бадак, «Мураванка Рэйтана»

мемарыяльнага музея Т. Рэйтана, які (такая думка гучала пад час адкрыцця з вуснаў усіх выступоўцаў) павінен паўстаць у радавой сядзібе Рэйтанаў у в. Грушаўка.

На думку многіх наведнікаў выстаўка аказалася вельмі насычанай і змястоўнай. Намеснік дырэктара бібліятэкі А. Суша выказаў думку, што яна ці не самая цікавая з тых выставак, што апошнім часам адбыліся ў НББ. А тое, што яна праходзіць без асаблівай увагі нашых СМІ, насамрэч, вельмі станоўчы факт. Гэта адлюстроўвае сапраўдны стан рэчаў з гістарычнай памяццю аб Т. Рэйтане. А значыць, нам яшчэ рана складваць рукі. Наперадзе ў нашай суполкі шмат «тых палёў, якія не перайсці» на шляху да вяртання Рэйтана да роднага ганка. Наступны значны праект распачнецца ў чэрвені, калі ў сталічным Палацы мастацтва пройдзе фестываль «Дах-XXVIII. Рэйтан». Карыстаючыся нагодаю, запрашаем да ўдзелу! Тым жа, хто зацікавіўся выстаўкай, скажу, што паглядзець яе можна да 24 сакавіка.

Зміцер ЮРКЕВІЧ,
Арт-суполка імя Тадэвуша Рэйтана

Школьнае краязнаўства

Юныя слонімцы думваюць пра будучыню

Плённа і цікава працуе гурток «Гістарычнае краязнаўства» Слонімскага раённага Цэнтра дзіцяча-юнацкага турызму на базе Народнага музея імя Аляксандра Жукоўскага сярэдняй школы № 4. Кіруе суполкай педагог Валянціна Радзішэўская.

Сябры гуртка пастаянна запрашаюць у госці сваіх знакамітых землякоў і вядомых беларусаў з розных куточкаў краіны. Надоўга за-

помняцца гурткоўцам сустрэчы з мастаком-экспрэсіяністам Міколам Бушчыкам, мастаком-аніматарам Андрэем Сідаравым, слоніміскімі мастакамі

Я. Івановым, В. Грыневічам, К. Кулешам, артыстамі Слонімскага драматычнага тэатра Грынай Яцук і Раманам Вайтулевічам. Гасцямі гуртка былі і госці з іншых гарадоў Беларусі – паэты Міхась Скобла, Леанід Дранько-Майсюк, барды Андрэй Мельнікаў, Эдуард Акулін, спявачка Белдзяржфілармоніі Таццяна Грыневіч-Матафонава і іншыя.

Сябры гуртка разам з Валянцінай Станіславаўнай і самі вандруюць па Беларусі, яны ўжо былі ў Заслаўі, Полацку, Мінску, Нясвіжы, Міры, Ружанах, Косаве, Брэсцкай крэпасці. Гурткоўцы ўдзельнічаюць у экскурсіях Народнага музея імя А. Жукоўскага СШ № 4, музея СШ № 10 «Слонім і яго героі», раённага краязнаўчага музея, наведальніцтва музей Новадзявяткавіцкай школы, музей ваеннай гісторыі Слонімскага ў СШ № 9. Вялікую цікавасць выклікалі слоніміскі музей-выстаўка мастацкіх па кераміцы Надзеі Салейко, музей ваеннага мундзіра і аtryбутыкі Міхаіла Харчанкі, музей-калекцыя «Добрыя простыя рэчы» сям'і Анішчык.

Дзеці актыўна рыхтавалі і правялі прэзентацыі-візітоўкі па тэмах «Віртуальная экскурсія па старым Слоніме», «Генерал ад краязнаўства» (пра жыццё і дзейнасць Язэпа Стаброўскага), «Партызанскі рух на Слонімскай», «У пошуках слоніміскіх скарбаў», «Помнікі Вялікай Айчыннай вайны на Гродзеншчыне», «Спяшаўся жыць для Слонімскай» (пра стваральніка Народнага музея А. Жукоўскага, якому 19 лютага споўнілася 95 гадоў), «Крок ў бяссмертнасць» (пра подзвіг К. Гнідаша і К. Давыдзюк), «Подзвіг М. Мірошніка», «Яны вызвалілі Слонім», «Леў Сапега і Слонім».

Валянціна Радзішэўская

Сябры гуртка «Гістарычнае краязнаўства» стварылі відэаролікі аб сваіх мерапрыемствах: «Родныя мясціны майго дзяцінства», «Помніць, каб не паўтарылася» (аб лёсе ветэрана Вялікай Айчыннай вайны М. Кузьміцкага), «Турскімі сцежкамі па родным краі», «Першы злёт школьных музеяў», пра конкурс «Галасы мінулага» (да 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў), «Дарогамі трох войнаў», «Вандроўка ў Полацк». Цікава правялі адкрытыя заняткі па тэмах «Помніць, каб не паўтарылася», «Партызанскі рух на Слонімскай», «Яны вызвалілі Слонім», «Леў Сапега і Слонім» і іншыя мерапрыемствы.

Гурток «Гістарычнае краязнаўства» дапамагае юным слонімцам грунтоўна вывучаць і ведаць свой родны край не толькі для сябе, але і для будучых нашчадкаў.

Сяргей ЧЫГРЫН

Сустрэча гурткоўцаў з мастакамі Тamarай і Аляксандрам Стацэнкамі

«Мурамцы» над Магілёўшчынай

Спачатку – перадгісторыя. У канцы 1913 г. у Санкт-Пецярбургу групай інжынераў АТ «Руссо-Балт» пад кіраўніцтвам І. Сікорскага быў пабудаваны самы вялікі на той час самалёт у свеце, які назвалі «Ілля Мурамец». З самага пачатку ён дэманстраваў выдатныя якасці. Не без цяжкасцяў, але ў Расіі ў часы Першай сусветнай вайны была арганізаваная Эскадра паветраных караблёў, якая складалася з «Мурамцаў». Гэтае злучэнне было на фронце аж да самага канца 1917 г., пазней 2 ці 3 экіпажы на сваіх караблях пераляцелі да бальшавікоў, яшчэ некалькі машынаў дасталіся Украінскай Радзе, астатнія былі знішчаныя.

У лютым-сакавіку на завод «Авія-Балт», падраздзяленне «Руссо-Балта» ў Петраградзе, звярнуў увагу сам Ленін. Па яго загадзе на прадпрыемстве была праведзеная рэвізія. У выніку выявіліся тэхналагічныя задзелы, не выкарыстаныя раней матары, а таксама некалькі пашкоджаных самалётаў, якія можна было адрамантаваць. Гэтую справу даручылі інжынеру Палікарпаву, у будучым – «каралю знішчальнікаў». Усяго было адрамантавана і пабудавана 13 ці 14 самалётаў. Разам з колішнімі апаратамі эскадры з іх стварылі Дывізіён паветраных караблёў Чырвонай Арміі (ДВК).

У маі 1920 г. першы атрад з ДВК у складзе трох «Мурамцаў» (бойкарабель № 1 пад камандаваннем чырвонага лётчыка – «красвоенлёта» А. Яроменкі, бойкарабель № 2 А. Туманскага, бойкарабель № 3 пад камандаваннем А. Шкудава) атрымалі загад

пераляцець у Навазыбкаў на Заходні фронт. У пачатку чэрвеня – новы загад: пераляцець у Магілёў. Машына Туманскага засталася ў Магілёве, бо трэба было рамантаваць матар, а «Мурамец» Яроменкі пераляцеў у Стары Быхаў з заданнем нанесці ўдар па станцыі Гра-

дзянка ў сучасным Асіповіцкім раёне. Але ж загад не быў выкананы, бо самалёт не здолеў падняцца ў паветра з-за няправільнай рэгуляроўкі сістэмы кіравання.

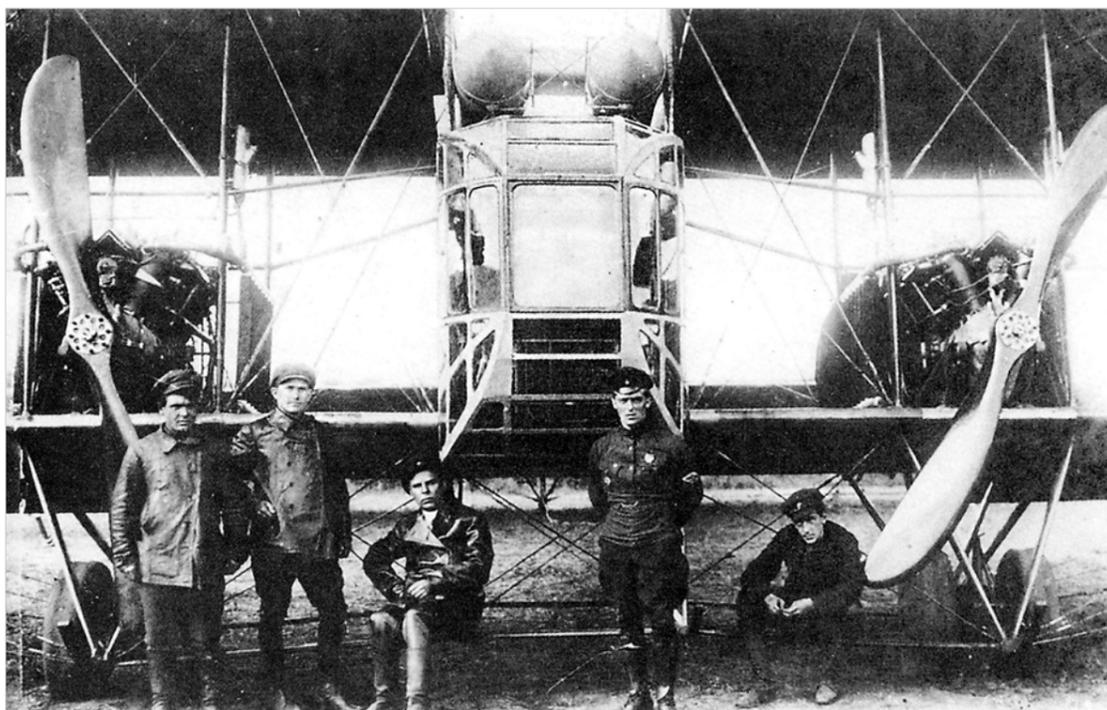
8 ліпеня 1920 г. усе тры самалёты сабраліся ў Бялынічах. Наступным днём яны атрымалі

загад правесці разведку і нанесці бомбавы ўдар па чыгуначнай лініі Градзянка – Уборак – Талька – Верайцы – Завішын. Аднак Яроменка ў небе страціў арыенціроўку, а ў самалёта № 3 зламаўся матар, яму давялося сесці. Толькі самалёт Туманскага выйшаў на Бабруйскі і скінуў на станцыю 11 пудоў бомбаў. Вечарам таго ж дня Туманскі здзейсніў налёт на Асіповічы, дзе скінуў 11 пудоў бомбаў і пуд улётак. Назаўтра ён бамбаваў Верайцы. У журнале баявых дзеянняў запісана: «...бамбілі станцыі Асіповічы, Верайцы, пуці, эшалоны, мястэчкі пры абедзвюх станцыях, абстралялі з кулямётаў гэтыя станцыі, мястэчкі, пуці, эшалоны, якія стаялі ці праходзілі».

Калі пачалося наступленне Заходняга фронту Чырвонай Арміі, «Мурамцы» пераляцелі ў Бабруйск, адкуль потым былі пераведзеныя на Урангелеўскі фронт.

Юрый КЛЕВАНЕЦ,
г. Асіповічы

На фота: «Ілля Мурамец» серыі «Г» з матарамі «Рэно» («Рэно-Балт») з Дывізіёна паветраных караблёў Чырвонай Арміі; перад кабінай пазірае Аляксандр Туманскі з ордэнам Чырвонага Сцяга на грудзях, герой Грамадзянскай вайны

Першы на Поўдні

Адна з таямніцаў нашае ідэнтычнасці – прага да падарожжаў. Не маючы мора, беларусы імкнуліся зведаць увесь свет. Максімілян Рыло адкрыў Вавілон, Ігнат Дамейка – нязнаны акраец Амерыкі, а тысячы іншых нашых землякоў прайшлі дарогамі ўсіх кантынентаў. Гэта мы сёння мыслім катэгорыямі Захаду і Усходу, а ў папярэднія стагоддзі нашых продкі летуценна, альбо багавейна, пазіралі на Поўдзень.

У Малдове, у адным з горных манастыроў, у Сахарне над магутным Днястром, я пачуў гісторыю пра манаха з Полацка, падарожніка-багамольца Варсанофія. Гэты выбітны падарожнік у сярэдзіне XV стагоддзя здзейсніў сама меней два паломніцтвы ў Святую Зямлю – у 1456 годзе першае, а ў 1461 – 1462 наступнае. Даты сваіх вандраванняў і побыту ў далёкіх краях ад Днястра да Іярдана полацкі іерманан сам указаў нам у тэкстах сваіх экзатычных хаджэнняў. Яго ўважаюць за стваральніка жанру падарожных нарысаў...

Можа, ягонае імя гэтак бы і згубілася ў пыльнай смуге тых малавядомых нам часоў, каб не літаратурны талент Варсанофія, іерманана з Бельчыцкага манастыра з-пад Полацка. Пра свае далёкія па-

дарожжы ён красамоўна распавёў у двух сваіх творах, што ўжо здавён, ад пачатку XIX стагоддзя, лічыліся выбітнымі помнікам нашай паломніцкай літаратуры.

Я быў здзіўлены, калі знаёмы малдаўскі гісторык Георгію Посцікэ зазначыў, што асоба Варсанофія ўжо здавён ёсць хрэстаматыйнаю для малдаўскай гістарыяграфіі як красамоўнае сведчанне трываласці духоўных кантактаў Малдовы з усходняй славяншчынай. Абодва свае падарожжы манах з Бельчыцаў апісаў у выбітных творах першага паломніцкага літаратурнага красамоўства. Яны здавён былі добра вядомымі гісторыкам праваслаўнае царквы, літаратуры, філалагам. Першы твор цалкам называўся ў першым расійскім выданні XIX стагоддзя – «Изволіем

Отца і поспешеніем Сына і совершеніем Святого Духа, милостию Божией і пречистой Богоматері Хоженіе странническое смиренного священного инока Варсанофия ко святому граду Иерусалиму». Наступны твор, другое хаджэнне ўласнага назву не мае, а пачынаецца словамі «Сотвори́х другое путешествие ко святому граду Иерусалиму по шести лет прихода моего на Русь». Першыя расійскія выдаўцы злучылі абодва творы пад адной вокладкай і далі агульную назву «Хоженіе священноинока Варсанофия ко Святому Граду Иерусалиму в 1456 и 1461 – 1462 гг.», падзяліўшы два тэксты ў самой кнізе ўмоўнымі назвамі «Першае хаджэнне» і «Другое хаджэнне».

Кім быў славуты некалі пісьменнік Варсанофій? Пакуль не выяўлена крыніцаў, што маглі б праліць святло на асобу гэтага чалавечка, дэталі ягонае біяграфіі. Расійскія навукоўцы XIX стагоддзя з эўнаскою сцвярджалі, што ён родам з Беларусі, што ў мове ягоных тэкстаў ёсць прыкметы нашае мовы. Ведама таксама, што да 1475 года Варсанофій быў ігуменам

Бельчыцкага манастыра ў прадмесці старажытнага Полацка, а пазней, пасля сваіх падарожжаў, стаў ігуменам у адным з манастыроў Вялікага Поўгарада, ужо здзейсніўшы сама меней два паломніцтвы ў Іерусалім. Даследчыкі адзінадушна сцвярджаюць, што ў мове ягоных вядомых «Хаджэнняў», апісанняў падарожжаў па святых мясцінах багата беларусізмаў, яны напісаныя жывой крывіцкай моваю XV стагоддзя.

Беларускае грамадства маладога Вялікага Княства Літоўскага імпатна ўспрымае новыя веды і найноўшыя моды. Літаратура, прысвечаная ўбачаным іх аўтарамі розных краінаў, была надзвычай папулярна ў Беларусі. А «Хаджэнні» Варсанофія знаёмлі чытачоў з чароўным светам Поўдня. Полацкі манах наведваў Малдову, Сербію, Грэцыю, Палесціну, Сінай і Егіпет – мясціны, аб якіх на

многія горады і вёскі в той земле. Нікто в земле Волошской не дерзает взять чужого, ні покрівдзіць слабаго». Як бы гэта сёння ні здавалася дзіўным, але гісторыя нашых народаў цесна сплечаная з сівых вякоў. У сярэднявеччы ў манастырах Малдовы манаствавала нямала беларусаў. Нямала сюды прыезджала і нашых купцоў. Дойліды і ікананісцы, багамольцы і падарожнікі з беларускіх земляў бывалі тут частымі гасцямі.

Наш зямляк Варсанофій гасцаваў два разы ў малдаўскім манастыры Кэпрыяна, што быў заснаваны ў 1429 годзе. Ужо ў часы Варсанофія тут быў буйны цэнтр сярэднявечнае культуры, была рэзідэнцыя мітрапаліта і самая вялікая ў гэтым краі бібліятэка. Такім чынам, полацкі манах Варсанофій стаў першым, хто апісаў усе святыні старажытнай Малдовы. «Оттуда пашёл ко Белго-

Манастыр Св. Кацярыны. Малюнак XIX ст.

беларускіх землях тады ведалі мала.

З ягоных працаў вынікае, што сама меней двойчы пілігрымам ён праехаў Малдову, спыняючыся ў тамтэйшых манастырах і цэрквах, выдатна ведаў гэты край: «Пашол от богаспасаемого города Киева в землю Волошскую, называемую Молдавской землей. Здесь река большая течёт от Венгерской земли, з гор высоких, имя реки этой Молдава. Впадает она в реку Серет под Романовым торгам. По имени этой реки и называется земля Молдавской. И видел

роду-Днестровскому и из Белгорода пашёл в Византию, в Константинополь». У тэкстах Варсанофія шмат увагі надаецца апісанню краявідаў Прычарнамор'я, асабістым уражаннем ад плавання на караблі, разважаннем аб палітычным становішчы ў Візантыі і ўсхваленню прыгажосці ўбачаных палацаў ды храмаў. Ягоныя тэксты – славянская «Тысяча і адна ноч» для праваслаўных вернікаў.

Сяргей ХАРЭЎСКИ

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Памяць на «Скрыжальных»

Нядаўна ў рэдакцыю «Краязнаўчай газеты» патрапіў чарговы, шосты выпуск альманаха «Скрыжальі «Спадчыны»», што летась пабачыў свет (папярэднія выпускі «Скрыжальі» выходзілі ў 1994, 1996, 1998, 2006, 2007 гг.). Выдаецца альманах намаганнямі ўдзельнікаў гісторыка-асветнага клуба «Спадчына», які трыццаць з лішнім гадоў таму быў створаны ў Мінску.

Новае выданне складаецца з раздзелаў «Публіцыстыка», «Проза», «Паэзія», «Гісторыя і краязнаўства» і пачынаецца з эсэ Анатоля Белага «Я веру ў наша трэцяе Адраджэнне», у якім аўтар упэўнена пісаў: «Хіба мы не стаім на прапавесні зараджэння трэцяй эпохі Адраджэння? <...> Хіба мы не адчуваем, што з кожным годам расце нацыянальная годнасць і самасвядомасць нашага народа, што з кожным днём мацнее патрэбнасць нашых суайчыннікаў ведаць сапраўдную гісторыю беларускага народа, яго культуру, крыжовы шлях да свабоды?». Працягваюць альманах артыкулы Пятра Русава «Як усталявалі крыж Вінцэнтэ Гадлеўскаму», Алеся Цыркунова «Загадка «Пагоні» Слуцкага збройнага чыну», Ігара Курыцына «Праблемы паходжання дрыгавічоў» (з кнігі «Незнаёмыя славяне») ды іншыя матэрыялы, якія могуць зацікавіць краязнаўцаў, гісторыкаў, ды і не толькі іх. Да некаторых тэкстаў у кнізе змешчаныя каляровыя ілюстрацыі.

Як пазначана ў анатацыі да кнігі, выданне разлічанае «на навукоўцаў, выкладчыкаў, на-

Скрыжальі «Спадчыны»

Выпуск 6

Альманах

стаўнікаў і студэнтаў ВУ, а таксама ўсіх, хто цікавіцца гістарычнай і культурнай спадчынай нашай Айчыны». Хочацца пажадаць стваральнікам альманаха пашыраць тэматыку выдання, нястомна працаваць над яго ўдасканаленнем.

Ніна КАЗЛЕНЯ

Піраміды Гізы, від з Ніла (малюнак Д. Робертса, сяр. XIX ст.)

Царкоўнае крэзнаўства

Браты Хільтовы — святары-пакутнікі

Я прысвячаю гэтыя радкі светлай памяці маіх родных: бацькі — святара Клецкай Свята-Пакроўскай царквы Георгія Хільтова, маці Лідзіі Хільтовай (Валасовіч), дзеда — святара Свята-Пакроўскай царквы в. Ёдчыцы Аляксандра Валасовіча, дзядзькі — святара Свята-Іаана-Прадцечанскай царквы в. Блячын (цяпер в. Садовая) Мікалая Хільтова, яго жонкі Наталлі Хільтовай (Навіцкай), жонкі беларускага пээта Сяргея Новіка-Пеюна Людмілы Ільніччы і ўсіх загінулых пакутніцкай смерцю ў Калдычэўскім лагэры смерці.

«...род праведных дабраславёны будзе»

Невядомым старонкам Вялікай Айчыннай вайны няма канца: час ад часу з цемры забыцця выступае схаванае. Ужо ў нашыя дні дзякуючы памяці людской ствараецца аповесць аб хрысціянскім подзвігу і пакутніцкай смерці братоў Хільтовых.

Семдзесят адзін год таму, у красавіку 1944 г., у Вялікую пятніцу напярэдадні Вялікадня былі арыштаваныя браты Георгій і Мікалай Хільтовы. Гэтых людзей добра памятаюць на Клецчыне.

Род Хільтовых — гэта старадаўні святарскі род з Ноўгарада, а род Валасовічаў — старадаўні беларускі святарскі род. Хільтовы-Валасовічы былі параднёныя з сям'ёю пээта Максіма Багдановіча. Ганна Кіпрыянаўна Валасовіч-Гразнова — стрыечная сястра М. Багдановіча, паколькі яе маці — малодшая дачка бабулі М. Багдановіча Таццяны Восіпаўны Мякота (Малевіч). Ганна Апанасаўна Валасовіч (Мякота) і маці М. Багдановіча Марыя — родныя сёстры. З другога боку, Ганна Кіпрыянаўна Валасовіч-Гразнова — стрыечная сястра маёй маці Лідзіі Аляксандраўны Хільтовай (Валасовіч), бо іх бацькі Аляксандр Іванавіч Валасовіч (бацька маёй маці) і Кіпрыян Іванавіч Валасовіч (бацька Ганны Кіпрыянаўны Валасовіч-Гразновай) — родныя браты.

Род Хільтовых параднёны таксама з родам першага беларускага акадэміка Яўхіма Фёдаравіча Карсага (Навіцкага), бо дзець Мікалая Аляксандравіча Хільтова Іван Фёдаравіч Навіцкі, які служыў да 1929 г. святаром у в. Блячын, — родны брат Яўхіма Фёдаравіча Карсага. У Я. Карсага было прозвішча па маці Магдалене Карскай.

Як вядома, Г. Валасовіч-Гразнова ўсё сваё жыццё прысвяціла прапагандзе творчасці М. Багдановіча. Дзякуючы ёй быў створаны Літаратурны музей пээта ў Мінску. У адзін з яе прыездаў у сталіцу я сустраўся з ёю на кватэры служжаняга дзеяча культуры Ніны Барысаўны Ватацы. Калі я сядзеў побач з Ганнай Кіпрыянаўнай, у мяне было адчуванне, што побач сядзіць мая маці — столькі дабрыві і цеплыні зыходзіла ад гэтай цудоўнай жанчыны!

Сем'і святароў братоў Хільтовых ведалі ўсе: ад малых дзяцей і да старажылаў Клецка і колішняга Блячына ды суседніх мястэчкаў. Гэта і не дзіўна, бо спрадвеку святары і іх сем'і былі ў цэнтры ўвагі

ўсяго грамадства: на іх раўняліся, з іх бралі прыклад, да іх звярталіся па дапамогу ў любы час.

«Буду маліцца за вас, сынку!»

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, частка беларусаў спачатку прыглядалася да новых нямецкіх уладаў, многія жылі па прынцыпе «мая хата з краю, я нічога не ведаю». Браты ж Хільтовы ні на хвіліну не задумваліся. Іх выбар быў адназначны: як мага хутчэй вызваліць Айчыну ад захопнікаў. Яны звязаліся з партызанамі і пачалі дапамагаць ім.

Два гады браты Хільтовы супрацоўнічалі з партызанамі, не раз былі на валасок ад арышту. Дом айца Мікалая часта станавіўся надзейным прытулкам і ўкрыццём для партызанаў, бо знаходзіўся на ўскрайку вёскі і да яго было зручна падзецці. Дом быў адначасова і штабам, і базай адпачынку для дыверсійных груп, і складам зброі. Тут спыняліся групы падрыўнікоў перад выходам на чыгуначную лінію Гародня — Пагарэльцы. Айцец Мікалай з красавіка 1942 г. быў сувязным партызанскага атрада імя Р. Катоўскага брыгады імя К. Варашылава, перадаваў партызанам каштоўныя звесткі, своечасова паведамляў пра паліцэйскія і нямецкія засады, забяспечваў партызанаў прадуктамі харчавання.

У царкве і ў хаце айца Мікалая збіраліся камандзіры і

салдаты, каб абмяркоўваць баявыя аперацыі. Пад час аднаго з такіх візітаў двор акружылі фашысты, і толькі кемлівасць святара і яго жонкі выратавала партызанаў. Вечарам, падзякаваўшы гасцінным гаспадарам, партызаны па адным выехалі загуменнем за вёску. Перад развітаннем айцец Мікалай падышоў да кожнага, абняў, пацалаваў і перахрысціў. «Хоць вы і няверуючыя, буду маліцца за вас, сынку!» — паабяцаў святар і пажадаў хутчэй пабіць супатата.

Аднойчы пад час баявой аперацыі загінуў партызанскі разведчык Мікалай Анохін, і партызаны прынеслі яго цела да айца Мікалая. Бацька адслужыў па нябожчыку паніхіду і пахаваў яго ў гумне. Пазней партызаны перапахавалі свайго таварыша каля блячынскай царквы.

Па-геройску дзейнічаў і брат Мікалая Аляксандравіча — мой бацька, святар Клецкай Свята-Пакроўскай царквы Георгій Аляксандравіч Хільтоў, на кватэры якога адбываліся сустрэчы партызанскіх сувязных з камандантам Клецкай паліцыі Гурыным, які перадаваў партызанам важныя звесткі, а таксама зброю.

Айцец Георгій арганізаваў збор прадуктаў харчавання для ваеннапалонных, якія знаходзіліся ў лагэры каля Клецка. Прыхаджане падтрымалі яго, таму кожную нядзелю пасля абедаў цэлую павозку хлеба і іншых прадуктаў адвозілі ваеннапалонным. Айцец Георгій дапамагаў партызанам і медыкаментамі. Ён уладкаваў у Клецкую раённую бальніцу сваю знаёмую. Яна перадавала медыкаменты маёй цётцы Таццяне Валасовіч (Лукашэвіч), якая была партызанкай атрада імя Чкалава брыгады імя Суворова.

Вызначыўся Г. Хільтоў і ў 1942 г., калі ў Клецк прывезлі вялікую групу дзяцей з мінскага дзіцячага дома, сярод іх былі і яўрэйскія дзеткі. У

час вайны ў Клецку фашысты стварылі яўрэйскае гета, якраз перад домам маіх бацькоў гітлераўцы расстрэльвалі яўрэйў. Каб абараніць яўрэйскіх хлопчыкаў і дзяўчынак, айцец Георгій пахрысціў іх у праваслаўе і выдаў неабходныя дакументы.

«Будзь верны да смерці...»

Браты Хільтовы былі арыштаваныя ў адзін дзень і адпраўленыя ў Калдычэўскі лагер смерці. З лета 1942 г. гітлераўцы арганізавалі ў в. Калдычэва непадалёк Баранавічаў лагер смерці, і гэты цудоўны куток Беларусі стаўся месцам жахаў і гора. Гэта быў жудасны лагер смерці, у якім унутраная ахова ажыццяўлялася нашымі суайчыннікамі на чале з камандантам лагэра Мікалаем Калько. Іх зверствы пераўзыходзілі здэкі гітлераўцаў, а спосабы прыніжэння чалавечай годнасці былі настолькі цынічнымі і агіднымі, што гэта не паддаецца ніякаму чалавечаму ўяўленню.

Доўгі час тое, што адбывалася ў Калдычэўскім лагэры смерці, дзе загінулі больш чым 22 тысячы чалавек, заставаўся таямніцай за сямю пячатамі. Госпад збірог жыццё беларускаму пэату, кампазітару, музыканту і мастаку Сяргею Міхайлавічу Новіку-Пеюну, каб ён змог расказаць людзям страшную праўду аб Калдычэўскай трагедыі. С. Новік-Пеюн, які вельмі добра ведаў Валасовічаў-Хільтовых, а з маёй маці нават сябраваў, і яго жонка Людміла Ільніччына былі таксама арыштаваныя за антыфашысцкую дзейнасць і адпраўленыя ў Калдычэва.

За два тыдні да прыбыцця С. Новіка-Пеюна ў лагер гітлераўцы прывязалі айца Мікалая да жалезнага ложка і спалілі жывога. Перад пакутніцкай смерцю яго жорстка катавалі, ён не мог сам ісці на пакаранне, яго неслі на руках. Ён мужна прыняў смерць і толькі прасіў: «Пастаўце хоць крыж на маёй магіле!». Айца Мікалая таварышы пахавалі на могільках і паставілі крыж. Жонку айца Мікалая, маю цётку, фашысты неўзабаве расстралілі.

І вось настаў трагічны дзень 1 ліпеня 1944 г., калі ў лагер прыйшлі камандант Калдычэўскага лагэра смерці Іорн, камандант унутранай аховы Калько, 2 немцы-эсэсаўцы, 19 эсдоўцаў і падзялілі ўсіх вязняў на чатыры групы. У першую трапіў С. Новік-Пеюн, у другую яго жонка Людміла і мая маці Лідзія Аляксандраўна, у чацвёртую — мой бацька Георгій Аляксандравіч. Пакутнікаў расстралілі, але С. Новікаў-Пеюн, якога паранілі, прыкінуўся забітым, таму і выратаваўся.

У Калдычэўскім лагэры загінуў пакутніцкай смерцю і мой дзядуля, святар Свята-Пакроўскай царквы ў в. Ёдчыцы Аляксандр Валасовіч.

«...і памяць пра іх каб не знікла ў дзяцей іхніх»

Пра неабходнасць увекавечання памяці братоў Хільтовых казалі яшчэ партызаны, якія атрымлівалі дапамогу ад святароў і іх жонак, але ў савецкія часы гэта было немагчыма.

І вось у 2013 г. рэферэнт па гістарычных пытаннях Мінскага епархіяльнага ўпраўлення, каардынатар Царкоўна-навуковага цэнтру «Праваслаўная энцыклапедыя» Генадзь Шэйкін з дабраславення Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта прапанаваў мне сабраць матэрыялы аб пакутніцкай смерці братоў Хільтовых у гады Вялікай Айчыннай вайны, што былі апублікаваныя ў афіцыйнай прэсе.

Першымі крокамі да увекавечання памяці братоў Хільтовых былі радыёперадачы ў 2013 г., падрыхтаваныя журналістам Дома радыё Людмілай Мітаковіч. Другім крокам стаў фільм Іны Сабалеўскай «Хрэсны шлях», які паказалі па Першым нацыянальным тэлеканале. І нарэшце 21 жніўня 2014 г. у Клецку адбылася цырымонія увекавечання памяці настаўцеля Свята-Пакроўскай царквы Георгія Хільтова, а ў в. Садовая (колішнім Блячыне) — цырымонія увекавечання памяці настаўцеля Свята-Іаана-Прадцечанскай царквы Мікалая Хільтова, якія прайшлі цярністы шлях для славы Госпада і волі Айчыны. Цырымонія была падрыхтаваная Клецкім райвыканкамам, у адрас святароў-патрыятаў было сказана шмат добрых словаў.

Гонар адкрыцця і асвячэння мемарыяльных дошак у памяць аб братах Хільтовых і іх жонках меў дабрачынны Клецкай акругі і цяперашні настаўцель абедаў цэркваў, дзе калісьці служылі браты Георгій і Мікалай Хільтовы, протаіерэй Мацвей Белавус.

Мікалай ХІЛЬТОВ

На фота: сям'я Хільтовых на здымку 1930-х гг.: стаяць — а. Мікалай, а. Серафім, матушка Наталля (жонка Мікалая) з дочкамі, а. Георгій з матушкай Лідзіяй, першы шэраг — малодшая дачка Георгія Кіра, Аляксандр Андрэвіч з унучкай Валянцінай, дачка Мікалая Надзея

«Не пакідайце ж мовы нашай беларускай...»

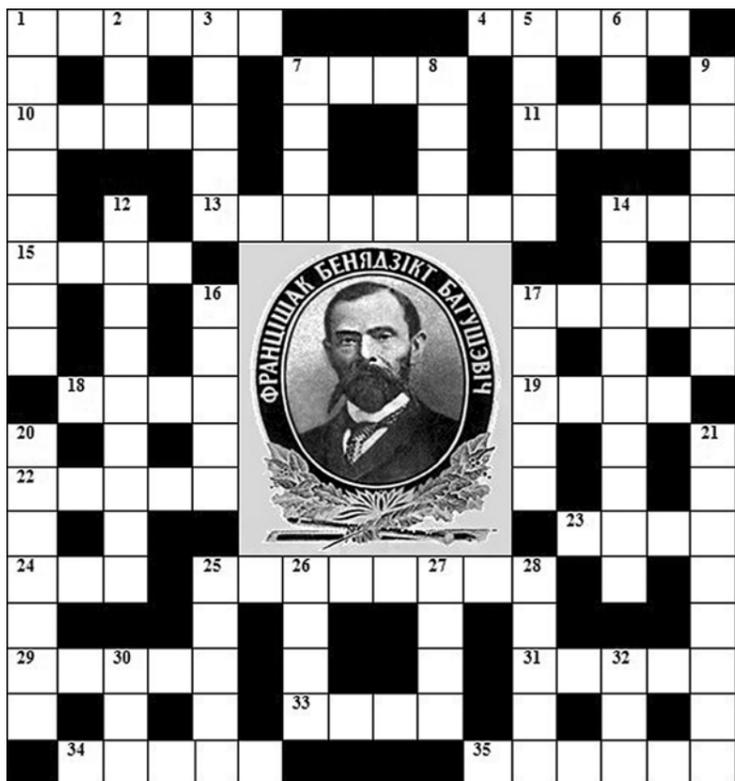
Уздоўж

1. Жалезная дужка для ўпору нагі конніка. 4. «Эх, скручу я дудку! // Такое зайграю, // Што ўсім будзе ... // Ад краю да краю». З верша Ф. Багушэвіча «Мая дудка». 7. «Наша ...». Беларуская моўная газета, якая выдавалася ў Вільні і ў якой друкаваліся аповяданні Ф. Багушэвіча са зборніка «Беларускія аповяданні Бурачка». 10. Заір ... Беларускі скульптар, аўтар бюста Ф. Багушэвічу ў в. Жупраны (Ашмянскі раён), дзе пахаваны паэт. 11. Восеньская кветка. 13. Прызнанне грамадска шкодным; ... датычылася кнігі Ф. Багушэвіча ў тагачаснай царскай Расіі, у склад якой уваходзіла Беларусь, а ў Савецкай Беларусі ў 1930-х гг. паводле загада Галоўліта БССР кнігі паэта павінны былі нават спальвацца. 14. «Бо ў законе ўсе роўны – і ..., і мужык». З верша Ф. Багушэвіча «У астрозе». 15. Сталіца Нарвегіі. 17. Розныя дэталі, прыстасаваны з раздвоеным канцом. 18. «Адзіны чэсны беларускі твар, // ... ў нас чалавечае сумленне». З верша Л. Геніюш «Адна ёсць толькі ў свеце Беларусь». 19. Спалох. 22. «Першай прачнулася ... – // Руплівая маладзіца». З верша Максіма Танка «Вясной». 23. Рыбны харчовы прадукт. 24. Тое, што і іржа. 25. Імя жонкі Ф. Багушэвіча, мінчанкі. 29. Горад у Чарнігаўскай вобласці, дзе паэт вучыўся ў юрыдычным ліцэі; на будынку колішняга ліцэя ў памяць гэтай падзеі ўсталяваная мемарыяльная дошка, а ў г. Канатоп (Сумская вобласць) яго імя носіць вуліца. 31. Шчыт для інфармацыі. 33. «... беларускі». Зборнік вершаў паэта, выдадзены ў г. Познані пад псеўданімам «Сымон Рэўка з-пад Барысава». 34. «Дзякуй табе, ..., і за тые словы, // Што ўспомнілі звукі нашай роднай мовы». З верша А. Гурыновіча, прысвечанага Ф. Багушэвічу. 35. Багністае месца.

Упоперак

1. Горад на Гродзеншчыне, дзе ў 2009 г. быў устаноўлены бронзавы помнік Ф. Багушэвічу (скульптар Л. Гумілеўскі). 2. Музычны або сігнальны інструмент у выглядзе сагнутай трубы. 3. «Чаго бяжыш, мужычок? // – Паганяе ...». З верша паэта «Чаго бяжыш, мужычок?». 5. Пospех. 6. «Сядзе матка ў ... на лаве, // Сын хлеб-соль прад ёй паставе». З верша Ф. Багушэвіча «Калыханка». 7. Сімвал святасці – ззянне какол галавы. 8. Тое, што і жаргон. 9. Спадчынны ... Кушляны. Зямельнае ўладанне на Смаргоншчыне, якое належала Багушэвічам з сярэдзіны XVIII ст.; зараз у в. Кушляны адкрыты дом-музей Ф. Багушэвіча. 12. Імя галоўнага героя паэмы Ф. Багушэвіча «Кепска будзе», у якім паэт увавобілі вобраз беларускага селяніна. 14. Юзаф Першы кіраўнік незалежнай Польскай дзяржавы, які ў маладосці кантрабандаў дастаўляў з г. Кракава ў Беларусь кніжку вершаў Ф. Багушэвіча «Дудка беларуская». 16. «Жывое ў вяках беларускае ... – // Народа душа і народа хвала». З верша А. Бачылы «Матчына мова». 17. «Ідзе ... з цудоўнай лірай; // На звон яе зляцеўся вырай». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 20. Фальварак у былой Віленскай губерні (зараз у Літве), дзе 21 сакавіка (новы стыль) 1840 г. у сям'і дробнага шляхціца Казіміра нарадзіўся будучы паэт. 21. Уводны артыкул да твора; у ... да зборніка вершаў «Дудка беларуская» Ф. Багушэвіч звяртаецца да нашчадкаў з запавятам, які стаў крылатым: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмерлі». 25. Той, каго паслалі з тэрміновым паведамленнем. 26. Буйная драпежная жывёліна. 27. Аўтар эпічных твораў. 28. Тое, што і бурштын. 30. Перыяд, калі рыба з прагнасцю кідаецца на яду. 32. «... не роўна дзеля». Верш, у якім Ф. Багушэвіч уздымае сацыяльныя пытанні.

Складў Лявон ЦЕЛЕШ

Забыты паэт-сатырык

Пасля дзесяцігадовай катаржнай службы радавым у асобным Арэнбургскім корпусе Тарас Шаўчэнка нарэшце займеў доўгачаканую свабоду і 2 жніўня 1857 г. пакінуў Новапятроўскае ўмацаванне, што знаходзілася на паўвостраве Мангышлак у Каспійскім моры.

З Астрахані ён параходам па Волзе накіраваўся ў Ніжні Ноўгарад, дзе вымушаны быў затрымацца, чакаючы дазволу ўехаць у сталіцу. У гэтым горадзе ў Шаўчэнка адбылося некалькі сустрэчаў, адна з якіх прыцягнула маю ўвагу. Вось як ён сам апісвае яе ў дзённіку 6 лютага 1858 г.: «После театральной репетиции зашёл к М.А. Встретил у неё старое моего знакомого, некоего г. Шумахера, он недавно возвратился из-за границы и привёз с собою 4 № "Колокол". Я в первый раз сегодня увидел газету и с благоговением облобызал».

Што тычыцца ініцыялаў М.А., то пад імі трэба мець на ўвазе Марыю Аляксандраўну Дорахаву – начальніцу Марыінскага дзявочага інстытута ў Ніжнім Ноўгарадзе. Менавіта гэтая жанчына выхавала пазашлюбную дачку дзекабрыста І. Пушчына, якую яна называла Нінай у памяць аб сваёй рана памерлай дачцэ. Незадоўга да гэтага Т. Шаўчэнка пабываў на тэатральнай рэпетыцыі ў Дорахавай, якая, відаць, і запрасіла паэта да сябе.

Датычна «старога моего знакомого, некоего г. Шумахера» – ім аказаўся наш суайчыннік, беларус Пётр Васільевіч, які на той час жыў у Ніжнім Ноўгарадзе. Нарадзіўся ён 6 жніўня 1817 г. у Оршы¹, там жа правёў юнацтва, вучыўся ў старэйшым, заснаваным яшчэ ў 1604 г., езуіцкім калегіуме. Потым паступіў у Пецяярбургскае камерцыйнае вучылішча, пасля заканчэння якога служыў у ваенным міністэрстве. Відаць, у гэты пецяярбургскі перыяд Т. Шаўчэнка, студэнт Акадэміі мастацтваў, і пазнаёміўся з Пятром Шумахерам.

Вельмі адукаваны, з веданнем некалькіх моваў, добры знаўца літаратуры, хоць і не займаўся ёй сур'ёзна, П. Шумахер двойчы служыў у далёкай Сібіры, у апошні раз кіраваў залатымі прыскамі. У гэтым суровым краі ён неаднаразова сустракаўся з засланымі дзекабрыстамі. На пачатку 1850-х гг. Пётр Васільевіч вярнуўся ў Пецяярбург, па дарозе ажаніўшыся з ўдавою багатага купца. Тры гады жыў за мяжою, пераважна ў Парыжы, а вярнуўшыся ў Расію, –

¹ Тут дарэчы сказаць, што некаторыя інтэрнэт-рэсурсы (прыкладам, «Вікіпедыя») пазначаюць месцам нараджэння П. Шумахера г. Нарва. Тым не меней, аўтар прапанаваў артыкула абапірацца на дадзеныя з кнігі аўтарытэтнага рускага савецкага бібліяфіла Мікалая Смірнова-Сакольскага, які пісаў, што паэт-сатырык нарадзіўся ў Оршы (гл. да прыкладу яго «Рассказы о книгах», што выйшлі ў Маскве ў 1960 г.). – Рэд.

Пётр Шумахер

у Ніжнім Ноўгарадзе, у доме багатага жончынага дзеда. Тут ён паспрабаваў (ад нудоты) іграць у аматарскіх спектаклях і выступаць у якасці чытальніка-расказчыка. Меў шумны поспех, які ў далейшым быў вельмі дарэчы. Пачаў пісаць у часопісы, у асноўным пад рознымі псеўданімамі.

Пераехаўшы ў Пецяярбург, П. Шумахер у хуткім часе разышоўся з жонкай, што тут жа адбілася на яго матэрыяльным становішчы. Пачалося працоўнае нялёгкае жыццё літаратара, ускладненае тым, што цензура адразу ж паставілася да яго творчасці з недаверам і пры першай жа магчымасці замяніла друкаванню вершаў і публічнаму іх выкананню. Супрацоўнічаў паэт у асноўным з часопісам «Искра» – яго выдаваў В. Курачкін, а кіравала выданнем рэвалюцыйна-дэмакратычная група разначынцаў.

Сатырычныя вершы П. Шумахера ў гэтыя гады поўныя варожасці да прыгонніцтва, глыбокага спачування працоўнаму народу. Аднак з узмацненнем рэакцыйнай сатырычнае джала яго вершаў крыху прытупляецца. Паэт яўна стамляецца ад барацьбы. У 1880-х гг. ён піша пра сябе:

*Какой я, Машенька, поэт!
Я нечто вроде певчей птицы,
Поэта мир – весь божий свет,
А русской музе трагту нет,
– Везде заставы и границы.*

Цензура «ўціхамірае» сатырыка, запалохвае яго, і ў канцы жыцця светапогляд П. Шумахера адрозніваецца ад яго поглядаў і перакананняў шасцідзясятых і сямідзясятых гадоў. Але да апошніх дзён ён пісаў апазіцыйныя вершы. Возьмем для прыкладу хаця б вось гэты:

*Тягька! Эвона народу
Собралось у кабака!
Слышь, все бают*

*про свободу –
Тягька, кто она така?
– Цыц! Нишкни!*

*Пуццай гуторют,
Наше дело сторона...*

*Как возьмут тебя,
да вспорют,
Так узнаешь, кто она!*

Невыпадкова сучаснікі паўноўвалі П. Шумахера з

Беранжэ за здольнасць востра і хутка адгукацца на палітычныя і сацыяльныя пытанні. Нягледзячы на жорсткія забароны, Пётр Васільевіч робіць спробу выдаць у 1871 г. першы зборнік сваіх сатырычных вершаў пад назвай «Для всякого употребления». Надрукаваная ў Пецяярбургу кніга была зараз жа арыштаваная ў друкарні, а аўтара прыцягнулі да суда.

Справа пра кнігу перайшла ў Судовую палату, якая вызначыла: на Шумахера асабістае спагнанне не накладаць, але кнігу яго знішчыць усю без астачы. Трэба сказаць, што зроблена гэта было так старанна, што калі савецкі літаратуразнаўца М. Бельчыкаў, які рэдагаваў выданне вершаў П. Шумахера ў 1937 г., здолеў падняць усе архівы – як цэнзурныя, так і асабістыя архівы паэта, кнігі «Для всякого употребления» так і не знайшоў.

Арышт кнігі пагоршыў і без таго цяжкае матэрыяльнае становішча паэта, і ён пераязджае з Пецяярбурга ў Маскву. Думка пра выданне зборніка не пакідала яго. П. Шумахер разумее, што ў Расіі гэта нельга ажыццявіць. На дапамогу яму прыходзіць І. Тургенеў, які выдае ў Берліне ў 1873 г. зборнік вершаў Шумахера пад назвай «Моим землякам». Праз сем гадоў, у 1880 г., у Берліне з дапамогай Тургенева была выдадзена другая кніга пад той жа назвай.

Мяркуючы па тых лістах І. Тургенева, абедзве берлінскія кніжкі прынеслі аўтару вельмі малыя грошы. Гэтак жа мала дае яму і дазволены нарэшце ў Расіі адзіны тонкі спытачак яго вершаў пад назвай «Шутки последних лет». Кніжка выйшла ў Маскве ў 1879 г. У лісце да Я. Краўскага Пётр Васільевіч 18 красавіка 1879 г. пісаў: «Посылаю вам мою оскопленную книжонку. Вот всё, что цензура дозволила, и то в покалеченном виде».

Мізнны літаратурны заробак ніяк не забясчываў П. Шумахера. Яго нялёгкае жыццё скончылася ў багдзельні С. Шарамецьва. Рэдактар «Русского архива» П. Барценеў, які добра ведаў паэта, напісаў у сябе ў часопісе: «Скончавшийся 11 мая 1891 г. П.В. Шумахер был человеком достопримечательный. Он памятен ещё многим москвичам: с цитристом Бауэром много лет сряду привлекал он слушателей и почитателей превосходным стихотворением в клубах и в частных домах».

Удзячны Шарамецьвева адзінокі паэт пакінуў яму ўсе свае рукапісы, увесь свой багаты архіў і цікавую перапіску. У 1902 г. Шарамецьвеў выдаў пасмяротную кніжку яго вершаў, якая называлася «Стихи и песни». Аднак злапомная цензура папсавала і гэтую кнігу П. Шумахера.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

Абрады і звычай Дзісеншчыны

Дабравешчанне (Благавешчанне)

Гэтае свята прыпадала на канец Вялікага посту (25 сакавіка) і дзеля¹ пераходных велікодных датаў часамі адбывалася перад Вялікаднем, а радзей – нават пасля яго. У народзе гэтае свята лічылася найбольшым пасля Вялікадня як у праваслаўных, так і ў каталікоў, і аб ім казалі: «На Благавешчанне нават птушка гнязда не ўе». Дзеля гэтага, калі ў гаспадарцы здараліся якія няшчасці, дык людзі казалі: «А можа ён гараў на Дабравешчанне?»

Свята гэтае адрознівалася ад іншых, якія прыпадалі на Вялікі пост, і тым, што на яго дазвалялася есці малако, а хворым і дзецям – нават масла і смятану. Цікава будзе адцеміць, што дакладна ў гэты дзень на Дзісеншчыну прыляталі буслы. А жаваранкі, якіх ужо можна было заўва-

¹ Дзеля (чаго) – тут: з прычыны (чаго).

жыць некалькі дзён раней, паднімаліся ўвысь і, нерухома завісшы, званілі ў такія мілыя для сялянскага вуха звяночкі.

Велікодныя святы

Вербніца

Велікодныя святы фактычна пачыналіся Вербніцай. Ужо ў суботу перад Вербнай нядзелай пасля заканчэння Вячэрні, а, дакладней, пры цалаванні крыжа ўсім, хто цалаваў яго, раздаваліся галінкі вярбы. Прынесшы іх дамоў, людзі затыкалі іх за абразы, на месца леташніх, а леташнія паліліся ў печы. Назаўтра, у нядзелю, усе, хто ішоў у царкву, неслі з сабою ўжо даволі вялікія пукі вярбы, часамі ўпрыгожанай галінкамі з зялёнымі маладымі лісткамі і папярэвымі кветкамі. Каб мець вярбу з лісткамі, яе стаўлялі ў вядры з вадою ў цёплым месцы, напрыклад, блізка печы. Рабілі гэта ўжо на пачатку Вялікага посту. Да

Вербніцы галінкі пакрываліся зялёнымі лісткамі, або нават спецыяльныя гатункі чырванай вярбы выпускалі прыгожыя суквецці – каткі. Гэтыя пукі вярбы пасвячаліся на канцы Багаслужбы. Памятаю, калі я быў яшчэ малым, любіў вельмі на Вербніцу ў царкве стаяць на хорах і звернуць пазіраць на цэлы лес вербаў – на Вербніцу ў царкве не было ні аднаго чалавека, які б не трымаў яе ў руках. Гэтая пасвячаная вярба, як і грамнічныя свечкі, мела ў жыцці сялян-земляробаў вельмі шырокі ўжытак. Вярбу затыкалі на Радаўніцу на магільках памерлых сваякоў, з ёю выганялі першы раз жывёлу ў поле, прычым стараліся злёгка сцёбнуць кожную карову галінкай вярбы. Але найшурэй яна ўжывалася на Юр'я, калі людзі ішлі пад жыта.

У панядзелак пасля Вербніцы пачыналася спешнае рыхтаванне да Вялікадня, бо велікодныя святы фактычна пачыналіся ўжо ў Вялікі чацвер.

Васіль СТОМА

Працяг тэмы. Першыя публікацыі гл. у № 46 за 2014 г. і № 1, 7, 9 за 2015 г. Друкуецца з захаваннем асаблівага аўтарскага мовы.

Дзе вярта пабываць

Студыёзы – пра каханне і бурсака

Літаратурны музей Петруся Броўкі разам з Тэатральнай майстэрняй «Студыёзы» падрыхтаваў сюрпрыз для ўсіх аматараў Мельпамены да Міжнароднага дня тэатра, які ва ўсім свеце адзначаюць 27 сакавіка. Тры дні, з 25 па 27 сакавіка, кватэра-музей класіка беларускай літаратуры стане тэатральнай пляцоўкай для неардынарных мастацкіх эксперыментаў.

Сучасны этап развіцця тэатра – постдраматычны тэатр, які прыйшоў на змену тэатру постмадэрна. У яго існуюць як апалагеты, якія не могуць не заўважаць змены ў тэатральным мастацтве, так і праціўнікі, што абвінавачваюць яго ў бездухоўнасці і пустой эпатажнасці. Людзі, адданыя тэатру, прыхільныя сваёй уласнай форме выяўлення, застаюцца па-за межамі палемікі крытыкаў.

Тэатральная майстэрня «Студыёзы» – арт-калектыў, дзейнасць якога скіраваная на гарманічны сінтэз традыцыйных тэатральных формаў і сучасных сцэнічных тэндэнцыяў. Творчае крэда майстэрні на чале з галоўным рэжысёрам Вячаславам Сашчэкам: студыйнасць – вучэнне – віртуознасць.

На працягу трох дзён майстэрня пакажа свае прэм'ерныя спектаклі: 25 сакавіка «Вадэвільчыкі» (па творах Тэфі, А. Аверчанкі, І. Ільфа і Я. Пятрова); 26 і 27 сакавіка «Вій» (паводле апавесці М. Гогаля).

Пачатак усіх спектакляў а 19-й гадзіне (звярніце ўвагу, што колькасць месцаў абмежаваная, таму арганізатары просяць званіць загодзя па тэл. +375 29 268 31 08, Таццяна; даведкі: (017) 226-09-81, 327-27-50).

Паводле інфармацыі арганізатараў

На шляхах самаўсведамлення чалавека

У мінскай галерэі «Ў» адбылася прэзентацыя новай прызічнай кнігі Барыса Пятровіча «Пуціна». На сустрэчы прысутнічалі блізкія і сябры, калегі і паплечнікі аўтара, а таксама чытачы і прыхільнікі яго творчасці.

Празаік, галоўны рэдактар часопіса «Дзяслоў», старшыня ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» Барыс Пятровіч ва ўступнай прамове прызнаўся, што гэтая вечарына – фактычна першая для літаратара, якая адбылася ў сталіцы.

У кнігу ўвайшлі апавесці «Стах» і «Пуціна», што былі напісаныя раней, аднак дапрацоўваліся цягам гадоў і ўпершыню, пад адной вокладкай, выйшлі надаўна ў выдавецтве «Кнігазбор».

Актыўная грамадская, арганізатарская і рэдактарская дзейнасць, безумоўна, важныя, аднак, як зазначылі выступоўцы, Барыс спярша творца – глыбокі, нетрывіяльны, проза якога патрабуе ўдумлівага, няспешнага чытання, пранікнення ў тэкст.

Празаічны трыпціх «Стах», датамі напісання якога пазначаныя 2002 – 1995 гады, быў апублікаваны ў пачатку 1990-х у часопісе «Польмя».

Пытанні, закранутыя прэзаікам у творы, датычныя рэфармавання нацыянальнай свядомасці пасля 1994 года, шляхоў развіцця беларускай культуры. У прыватнасці, творцу непа-

коіць паступовае перамяшчэнне эстэтычных каштоўнасцяў з вёскі, адкуль чэрпалі нашыя пісьменнікі багацце народнай мовы, у горад, дзе многія становяцца яе носьбітамі, вывучаючы толькі па кнігах і падручніках.

Але, акрамя вонкавага сюжэту, які апісвае грамадскія рэаліі пачатку 1990-х, вялікую ўвагу, па словах крытыка Леаніда Галубовіча, чытачам вар-

та звярнуць на філасофскі падтэкст, на вобраз Стаха, галоўнага героя, падобнага да Сартравых персанажаў экзістэнцыялізму.

Хрысціянскія матывы, канфуцыянства, будызм – вельмі розныя канцэпты ўзаемадзейнічаюць у аснове трыпціха «Стах». Аўтар распавёў, што многае ў творы з'яўляецца мастацкай выдумкай, і, магчыма, гэта было нязвыкла для прыхільнікаў рэалістычнай літаратуры, асабліва ў часы 1990-х, калі адна з частак апавесці была апублікаваная ў перыёдыцы ўпершыню.

Андрэй Федарэнка, вядомы арыентаванасцю з большага на рэалізм ва ўласнай манеры пісьма, выступіў са сваім бачаннем творчасці спадара Барыса, асабліва адзначыўшы яго і як прэзаіка, і як літаратурнага рэдактара.

Успамінамі пра Івана Шамякіна і Барыса Сачанку падзяліўся з публікай родны дзядзька пісьменніка Алесь Сачанка. Выказаўся спадар Алесь і пра апавесць «Пуціна» (час напісання пазначаны 2003 годам), зачытаўшы фрагмент з яе, і адзначыў, што месца дзеяння – Сахалін – абранае аўтарам не выпадкова, бо галоўнае ў жыцці, як кажуць, бачнае на адлегласці, і праз кантэкст Сахаліна высвечваецца Беларусь.

Барыс Пятровіч з новай кнігай

Алесь Сачанка

Сяргей Дубавец

– Гэтыя дзве апавесці абсалютна розныя: у першай бачыцца цяжкая пісьменніцкая праца, другая – лёгкая, натхнёная, месцамі чытаецца, як паэма. Часам нават здаецца, што іх пісалі два розныя аўтары. Але аб'ядноўвае іх трывожнасць, якая прысутнічае ў творах. Некалі даўно мне падавалася, што гэтае пачуццё, можа, ёсць эмацыйным перабольшаннем, уласцівым чуйнаму характару пісьменніка, – распавёў прысутным Сяргей Дубавец. – Аднак за мінулы год у нашым жыцці ўсё памянялася. Зараз мы кожны дзень чуем слова «вайна», сталі сутыкацца з тым, што людзі дапускаюць магчымае вайны, якая робіцца настолькі блізкай і верагоднай, прычым на масавым узроўні, калі ўжо не казаць пра прапаганду з экрану тэлевізараў. Цяпер далёкая нота трывожнасці, якая прысутнічае ледзь не ў кожнай фразе Барыса, набывае актуальнасць настолькі вострую, што сумненні ў яе мэтазгоднасці адпадаюць. Трывожнасць накладваецца на сённяшні дзень. Месца літаратуры ў жыцці, адказнасць пісьменніка перад грамадствам становяцца рэаліямі часу, і асоба Барыса Пятровіча непасрэдна асацыюецца з гэтымі рэаліямі.

Пісьменніца, літаратурны крытык Людміла Рублеўская адзначыла, што ў прозе Барыса Пятровіча паказваецца шлях самаўсведамлення чалавека, ідучы па якім, герой праходзіць праз рай, чыснец і пекла. Творы пісьменніка, па словах Людмілы, дэманструюць высокі ўзровень мастацкай прозы, трапляючы ў які, актуальны набываюць агульначалавечыя значэнне. А значыць, кніга «Пуціна» застанецца і праз 10, і праз 20, і праз 100 гадоў.

Павіншавалі таксама Барыса Пятровіча з выхадам кнігі пісьменніка Алесь Пашкевіч, Сяргей Законнікаў ды іншыя.

Цягам прэзентацыі Барыс Пятровіч зачытваў фрагменты з апавесцяў, расказваў пра гісторыю іх напісання і пра тое, што з'яўляецца фантазмагарычным, а што ўзятае з рэальнасці.

Аўтар і выканаўца ўласных песень Алесь Камоцкі забяспечыў музычную частку імпрэзы.

Віка ТРЭНАС
Фота Алены КАЗЛОВАЙ

Сакавік

25 – Карзянка Аляўціна Аляксандраўна (1935, Расія – 2002), артыстка балета, балетмайстар, педагог, народная артыстка Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

25 – Папковіч Уладзімір Антонавіч (1935, Вілейскі р-н), паэт, празаік, перакладчык, педагог, аўтар вучэбных дапаможнікаў для вышэйшай школы – 80 гадоў з дня нараджэння.

25 – Рагуля Аляксей Уладзіміравіч (1935, Навагрудскі р-н), літаратуразнаўца, крытык, культуролог, аўтар і складальнік вучэбных дапаможнікаў для сярэдняй школы – 80 гадоў з дня нараджэння.

26 – Зайцаў Дзмітрый Яўгенавіч (1940, Мінск), кінааператар, рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1970), Дзяржаўнай прэміі СССР (1984), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996) – 75 гадоў з дня нараджэння.

26 – Шніп Віктар Анатольевіч (1960, Валожынскі р-н), паэт, лаўрэат прэміі імя У. Маякоўскага (1987), літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» (2007) і спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2008) – 55 гадоў з дня нараджэння.

27 – Світыч Аляксандр Калінікавіч (1890, Магілёўская губ. – 1963), гісторык праваслаўнай царквы, выдавец, публіцыст – 125 гадоў з дня нараджэння.

27 – Цэпава Галіна Іванаўна (1910, Расія – 1985), спявачка, заслужаная артыстка Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

28 – Мікола Вішнеўскі (Мікалай Аляксеевіч; 1910, Гомель – 1986), пісьменнік – 105 гадоў з дня нараджэння.

28 – Паўловіч Яўген Мікалаевіч (1940, Рудзенск), артыст балета, рэжысёр-пастаноўшчык, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

29 – Грынблат Майсей (Міхаіл) Якаўлевіч (1905, Мінск – 1983), этнограф, фалькларыст, гісторык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 110 гадоў з дня нараджэння.

29 – Корш-Саблін Уладзімір Уладзіміравіч (сапр. Саблін; 1900, Масква – 1974), кінарэжысёр, народны артыст Беларусі і СССР, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1950), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1968) – 115 гадоў з дня нараджэння.

29 – Дудзюк Зінаіда Іосіфаўна (1950, Браслаўскі р-н), паэтэса, перакладчыца, драматург, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя У. Калесніка Брэсцкага аблвыканкама (2008) – 65 гадоў з дня нараджэння.

30 – Маліноўскі Юрый Іванавіч (1955, Месціслаўскі р-н), мастак-рэстаўратар, аўтар працаў у манументальна-дэкаратыўным і станковым жывапісе – 60 гадоў з дня нараджэння.

31 – Сянкоўскі Восіп Юльян Іванавіч (1800, каля Вільні – 1858), вучоны-ўсходназнаўца, дыпламат, пісьменнік, мовазнаўца, журналіст, член-карэспандэнт Пецярбургскай АН – 215 гадоў з дня нараджэння.

31 – Хадыніцкі Казімеж (1890, Польшча – 1942), польскі вучоны-гісторык, даследчык гісторыі Вялікага Княства Літоўскага, член-карэспандэнт Польскай АН у Кракаве – 125 гадоў з дня нараджэння.

Мінскіх школьнікаў навучылі бяспецы

З 2 па 6 сакавіка ў мінскіх школах, гімназіях і ліцэях праходзіла прафілактычная акцыя «Дзень бяспекі. Увага ўсім!», прымеркаваная да Сусветнага дня грамадзянскай абароны, што адзначаецца 1 сакавіка.

Напярэдадні акцыі, 27 лютага, у агульнаадукацыйных установах былі праведзеныя тэарэтычныя і практычныя заняткі па бяспецы жыццядзейнасці. Супрацоўнікі Мінскага гарадскога ўпраўлення МНС расказалі вучням пра тое, што трэба рабіць у надзвычайных сітуацыях. Скончыліся заняткі практычнай адпрацоўкай дзеянняў пры эвакуацыі.

Дзяніс ПРОЦЬКА,
начальнік ЦРАНС г. Мінска

Гумар са старых часопісаў

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНАЯ ТВОРЧАСЦЬ, народнае мастацтва, фальклор – мастацкая калектыўная творчая дзейнасць народа, якая адлюстроўвае яго жыццё, погляды, ідэалы; створаныя народам і што бытуюць у народных масах паэтычныя творы, музыка, тэатр, танец, выяўленчае і дэкаратыўна-ўжытковое мастацтва. У народных мастацкіх творах знітоўваецца ўсё лепшае, рацыянальнае і каштоўнае, што назапашвалася ў народнай культуры цягам стагоддзяў. Увасабляе народныя ідэалы, погляды, імкненні, паэтычную фантазію, свет думак і пачуццяў, пратэст супраць эксплуатацыі і прыгнёту, мары пра справядлівасць і шчасце. Вылучаецца глыбінёй мастацкага асваення рэчаіснасці, праўдзівасцю вобразаў, сілай творчага абагульнення.

У шырокім сэнсе – усе віды прафесійнага мастацтва (самадзейнае мастацтва). Вывучэннем народнай творчасці займаюцца фалькларысты, этнографы, мастацтвазнаўцы.

НАРОДНАЯ ХАРЭАГРАФІЯ – беларускае народнае харэаграфічнае мастацтва. Бярэ свой пачатак у глыбокай старажытнасці. Яго элементы зародзіліся яшчэ ў эпоху фармавання ўсходнеславянскіх плямёнаў і леглі ў аснову самабытнай танцавальнай творчасці, развіццё якой адбывалася ў працэсе

фармавання беларускай народнасці, а потым і нацыі. Амаль да нашага часу бытавалі ў беларусаў, а некаторыя бытуюць і цяпер або адраджаюцца, такія старадаўнія абрады, святы, гульні, як Купалле, Дажынкі, Каляды, «Жаніцтва Цярэшкі», «Страла», «Куст», «Каза», танец-гульня «Зяюля», шматлікія вясельныя звычэй ды інш. Значнае месца ў іх займалі харэаграфічныя элементы, цесна звязаныя з песняй, драматызаваным гульнявым дзеяннем. Паступова танцавальнае мастацтва вылучылася з агульнага сінкрэтызму, стала на самастойны шлях развіцця і выкрывалізаваўся ў асобны, па-мастацку завершаны від народнай творчасці.

Адным з найстарэйшых на тэрыторыі Беларусі харэаграфічных жанраў, які захаваў сувязь з календарна-земляробчай і сямейна-бытавой абраднасцю, з традыцыямі першабытнага сінкрэтызму, з'яўляецца карагод. Паводле структурных і стылявых асаблівасцяў ён займае як бы сярэдзіну трохвугольніка, утворанага трыма сумежнымі жанрамі фальклору – песняй, гульні, танцам, і мае комплекс падобных на іх рысаў. Аднавадна з гэтым карагоды падзяляюцца на 3 групы: карагодныя песні, гульнівыя карагоды (з падгрупай карагодных гульніў) і карагодныя танцы. У карагодных песнях пры арганічным сплыве тэксту, мелодыі і харэаграфічнага дзеяння

большае значэнне мае мелодыя; для іх характэрны нескладаны прасторавы малюнак і простае харэаграфічнае дзеянне (просты, велічны, урачысты крок, крок з прыстаўкай і інш.); адсутнічае прамое адлюстраванне тэксту песень. Яскравыя прыклады – «Страла» (выкананцы з песняй, узяўшыся за рукі, ідуць на ўскраіну вёскі), «Вуліца мала, карагод вялік», «Завілася пчолка», «Ох, ты, бяроза» і інш., дзе пад павольны рух удзельнікамі выпяваецца эпічны, лірычны і драматычны змест песень, «крывыя танкі» («Лука»), дзе спевакі рухаюцца, маючы на плоскасці розныя крывыя акружнасці, ад двоенай васьмёркі да асіметрычных фігураў. У гульнівых карагодах дасягаецца найбольш поўнае адзінства ўсіх трох кампанентаў, змест раскрываецца сукупнасцю выяўленчых сродкаў паэзіі, музыкі і харэаграфіі. Для паэтычнай і музычнай будовы гэтых карагодаў характэрныя дыялагічнае выкладанне сюжэта, апавадальны тон, больш хуткі тэмп і выразны рытм напева. Нярэдка з'ява – рытмічная кантрастнасць частак ці мелодыяў напева і прыпева паводле прыняцця «марудна-хутка», тыповага для музычнай структуры беларускіх карагодаў. Напева вызначаюцца індыўідуальнай выразнасцю, чаргаваннем мінору і мажору. Часта сустракаецца выкананне прыпева («Ой, люлі», «Люшанькі люлі» і г.д.) у трэцяй частцы страфы і паўтарэнне пасля яго другой часткі. Больш разнастайны, у параўнанні з карагоднымі песнямі, малюнак руху карагоды па плоскасці, узабагачаны рухам танцораў двума процілеглымі шэрагамі («А мы проса сеялі»), паўкружавымі і кругавымі кампазіцыямі з вылучэннем у цэнтр салістаў. Багатая танцавальная лексіка, разнастайныя

рухі і становішчы рук, узмацненне ролі элемента драматычнага мастацтва, пантамімы, мімікі дапамагаюць выразна раскрыць сюжэт песні. Рухі звязаныя з тэкстам і сваім вобразным сэнсам: часта выяўляюць, ілюструюць тое, пра што расказвае фабула песні. Своеасабліваю падгрупу складаюць карагодныя гульні, асабліва блізкія сваім характарам да гульні («Удавец», «Селязень», «Перапёлка» і інш.). У карагодных танцах вядучая роля належыць харэаграфічнаму пачатку; танец выступае як незалежны і развіты арганізм, здольны стварыць паўнацэнны мастацкі вобраз уласнымі сродкамі. Сувязь харэаграфічнага дзеяння з тэкстам і напевам значна меншая, танец часта падбірае песні, адпаведныя яму паводле рытмічнага малюнка. Паказальны ў гэтых адносінах запіскі на тэрыторыі Беларусі Касьянам Галізоўскім веснавы карагод, які ўяўляў сабой разгорнутае і вобразнае харэаграфічнае выяўленне працэсу ткацтва. Яго фігуры, названыя «навіваць», «снаваць», «кішку здымаць», «надзяваць», «ткаць», да сціпна ілюстравалі адпаведныя працэсы, а песні, што іх суправаджалі, адноснаў да іх не мелі. У карагодах народная харэаграфія паступова выпрацоўвала свае ўстойлівыя мастацкія прыёмы, сродкі выразнасці, якія з часам сталі традыцыйнымі, залажылі аснову нацыянальнай харэаграфічнай вобразнасці. Побач з імкненнем да ўпарадкаванасці прыёмаў развівалася і свабодная імправізацыя, што ў далейшым абумовіла развіццё асобных харэаграфічных жанраў: традыцыйных і імправізацыйных танцаў.

(Працяг артыкула будзе)